

perspektivy globalizace

václav mezřický (ed.)

perspektivy globalizace

Václav Mezřický (ed.)

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Perspektivy globalizace / Václav Mezřický (ed.). – Vyd. 1. –
Praha : Portál, 2011. – 232 s.

ISBN 978-80-7367-846-3 (brož.)

316.422 * 316.423 * 504 * 316.7+008 * 008.2

- globalizace
- globální problémy
- globální problémy životního prostředí
- civilizace
- futurologie
- studie

316.4 – Sociální procesy [18]

© Václav Mezřický (ed.), 2011

© Portál, s. r. o., Praha 2011

ISBN 978-80-7367-846-3

Obsah

Místo předmluvy...	9
1 Globalizace a perspektivy globálního světa (Václav Mezřický)	11
Globalizovaný svět	11
Globální rizika	12
Davos a supertřída	17
Čína a konec vlády bílého muže	20
Literatura	24
2 Výhledy světové ekonomiky (Václav Mezřický)	25
Vláda trhů a příčiny krize	26
Kritika neoliberalismu	28
Pokusy o řešení	32
Relativní stabilita zemí BRIC	35
Očekávání nového řádu	36
Literatura	38
3 Globální environmentální ohrožení (Bedřich Moldan)	39
Environmentální procesy vedoucí ke změnám globálního rozsahu	40
Změna klimatu	42
Srovnání dvou hrozeb – ztenčení ozonové vrstvy a změna klimatu	49
Literatura	54

4 Toky energií v globalizovaném světě (Václav Cílek)	55
Energetická dostupnost jako podmínka vzniku civilizace .	56
Energetická návratnost (EROEI)	57
Čistý energetický zisk	58
Zákon nabídky a poptávky v energetice selhává	59
Energetika = zdroje + infrastruktura	60
Jaderná energetika	61
Hypotéza ropného vrcholu	62
Energetika a její vazba na další globální systémy	63
Pokus o vizi	64
Další prameny ke studiu	64
Základní zdroje	65
5 Vodní zdroje a sociální konflikty (Václav Cílek)	67
Války o vodu, nebo tichá genocida?	67
Hydrologický cyklus	69
Obchody s virtuální vodou	71
Ohrožené země	72
Primární produkce, energie, voda, potraviny	75
Pokus o vizi	76
Literatura	77
6 Demografické aspekty globalizace (Miloš Fňukal)	79
Růst populace	81
Urbanizace	88
Stárnutí obyvatelstva	91
Vývoj úmrtnosti včetně úmrtnosti na HIV/AIDS	97
Mezinárodní migrace	100
Populační politika	105
Shrnutí	107
Literatura	108
7 Rozvojové země v době globalizace (Pavel Nováček) . . .	111
Absolutní a relativní chudoba	111
Různé přístupy k rozvoji	115
Rozvojová spolupráce	118

Překážky na cestě k rozvoji	120
Kořeny problému a jeho možné důsledky	123
Myšlení orientované na budoucnost, veřejný prostor a vzdělání – tři klíče k prosperitě?	125
Literatura	126
8 Uživí nás planeta? (Martin Braniš)	129
Globální ekonomické krize a rostoucí ceny potravin	132
Dotace do zemědělské výroby	132
Tři „F“	133
Scénáře pro budoucnost	135
Biopaliva – ekologická cesta do pekel?	136
Ohrožení biodiverzity	137
Změna vzorců spotřeby	138
Chmurná budoucnost?	141
Literatura	142
9 Národní státy v procesu globalizace (Petr Pithart)	145
Příchod globalizace	145
Terminologická poznámka	150
Stát a jeho rivalové	153
Ideové zázemí globalizace	155
Globalizace není homogenizace	158
Lokalizace	160
Místo národních států?	162
Evropský pokus čelit negativním stránkám globalizace .	164
Občanská společnost jako nový spojenec státu	165
Pokus o resumé	166
Literatura	167
10 Evropská unie jako globální hráč (Eva Kružíková)	169
Úvod	169
Základ jednotné Evropy	170
Evropské strategie	174
Mezinárodní vztahy	181
Závěrem	191
Literatura	193

11 Světové vládnutí (Václav Mezřický)	195
Světové vládnutí, pojem	195
Proč světové vládnutí	197
Světový étos a světový řád	198
Spojené národy	201
Světový federalismus	205
Koncert velmocí a příští svět	207
Shrnutí	213
Literatura	214
12 Jiný svět (Václav Mezřický)	215
Globální svět – nová etapa dějin	216
Kosmická perspektiva	217
Střízliví myslitelé	218
Kulturní pesimismus	219
Hrozby civilizačních kolapsů	223
Návrat Boha	225
Literatura	226

Místo předmluvy...

Tato kniha je souhrnem zpráv, studií a zamyšlení nad budoucností současné civilizace. Je psána z českého zorného úhlu. Proto je nutné upozornit čtenáře, že autoři jsou si vědomi možných slabin takového pohledu. Aby tento svůj postoj potřebně zvýraznili, dovolávají se tvrzení dvou hlavních textů této „Místo předmluvy...“.

V ročence britského časopisu *The Economist* roku 2008 bylo několik rad dnešním futurologům. Předně se upozorňuje na základní rozdíl proti podmínkám předvídání a předpovídání budoucnosti v šedesátých letech 20. století. Dnes předpokládáme, že 99 % z nás vůbec nerozumí silám, které nás determinují: genetické inženýrství, nanotechnologie, změna klimatu, střetávající se kultury a zdánlivě neomezená moc počítačů. Jestliže lidový smysl pro směřování je zmatený, pak futurologům se nedostává konvenční moudrosti, aby předpokládali nebo odporovali... Stále existují lidé, kteří předpovídají budoucnost na planetární úrovni. Avšak existuje několik doporučení dnešním futurologům. Především: Mysli v malém! Druhá rada zní: Mysli v krátkodobých horizontech! Třetí rada: Říkej „já nevím“! Nejistota je dnes přijatelnější než kdykoli dříve. Čtvrté doporučení zní: Věnuj se jednotlivému průmyslu, který má co dělat s počítači nebo s národní bezpečností či globálním oteplováním! To všechno jsou rychle rostoucí odvětví, fascinovaná nejistotou a málo významná pro generalisty. Jestliže nejlepší vědci otevřeně přiznávají, že mohou uvažovat jen o dlouhodobých důsledcích – jak by futurolog mohl uvažovat jinak? Pátá rada: Mluv méně a víc naslouchej! A nakonec: Nejvyhledávanějšími futurology nejsou dnes

jednotlivé osoby, ale předpovědi trhů, v nichž se informovaná myšlenková práce mnohých homogenizuje v tvrdou pravděpodobnost...

Volně lze navázat poznámkou levicového politického myslitele, Slovince Slavojе Žižka, který v časopise *New Left Review* č. 64 z roku 2010 uvedl: „Jedna věc je jasná: po desítkách let státu blahobytu vstupujeme do období, v němž výjimečný stav je permanentní. Nese s sebou údobí divokých úsporných opatření. ... Naše situace je velmi odlišná od klasických raných let 20. století, kdy levice věděla, co se má stát, ale čekala, až nastane vhodný moment to uskutečnit. Dnes nevíme, co se má stát, ale jednáme hned, protože důsledek nejednání by mohl být katastrofální...“ K tomu jedna výhrada: Ono jednání, které je nesporně naléhavé, není a nemělo by být podle starých schémat ani věcí levice, ani pravice.

Nicméně, poselství této knihy se snaží pohybovat v intencích těchto varování.

Václav Mezřický

1 Globalizace a perspektivy globálního světa

Václav Mezřický

Bylo by snadné... shromažďovat prognózy, které se v každé době dělaly o budoucnosti. Sám jsem jich shromáždil dost na to, abych strnul před faktem, že vždycky existovali lidé, kteří budoucnost předpověděli.

José Ortega y Gasset, *Vzpoura davů*

Globalizovaný svět

Slova „globalizace“, „globalizovaný“ vešla do obecného povědomí natolik, že se zdá, jako by již nebylo zapotřebí je vysvětlovat. Ale je tomu tak opravdu? Uvědomujeme si vůbec, co všechno znamená, že žijeme v „globalizovaném“ světě? Nejen rozpad sovětské soustavy, nejen náš vstup do Evropské unie charakterizují změny, které globalizace znamená. Co tedy je ten svět, v němž

nyní žijeme – a který se hluboce liší od světa, jaký existoval ještě v polovině 20. století, ba krátce před rokem 1989?

John Gray, emeritní profesor na London School of Economics, v knize *False Dawn* (Falešné svítání, 2009) říká, že „...globalizace na jedné straně je rozšíření moderních technologií a průmyslové výroby a komunikací všeho druhu po celém světě, bez omezení hranicemi“. A dále Gray uvádí: „Říci tedy, že žijeme v éře globalizace, znamená totéž jako říci, že každá společnost je nyní industrializovaná nebo zatažená do procesu industrializace.“¹

Jinými slovy, globalizace je od svého počátku spontánní, neřízený proces stále intenzivnější integrace zemí světa v jediném ekonomickém systému tržního hospodářství. Historicky se počátek globalizačních procesů klade do roku 1973, kdy byla zrušena vázanost světových měn na dolar jako tehdy nejsilnější světovou měnu a byl nastolen systém tzv. plovoucích kurzů, čili volná směnitelnost měn, regulovaná jen jejich vzájemnou kupní silou. Oslabení vlivu států na chod ekonomik, tzv. deregulace, vedlo k ohromnému rozmachu mezinárodní spolupráce, k expanzi podnikatelských aktivit přes hranice států, k nebývalé přeshraniční integraci výrobních i finančních aktivit a institucí, ke vzniku nadnárodních společností. To způsobilo rostoucí vzájemnou ekonomickou závislost zemí ve světovém měřítku. Přínosy globalizace byly pro mnoho zemí vysoce pozitivní: v řadě dříve rozvojových zemí se počala zvyšovat životní úroveň, začala se vyvíjet střední třída, páteř stability moderního politického systému.

Globální rizika

Avšak jako ve všem vedle pozitiv přinesl tento vývoj i nemalá rizika. Globální rizika jsou rozpoznávané hrozby existenci a životu globální společnosti. Je to zkratkovité označení společnosti, která je mnohem dynamičtější než kterýkoli dřívější společenský řád. Riziková společnost žije, na rozdíl od předcházejících

1 Gray, J.: *False Dawn: The Delusions of Global Capitalism*. Granta Books, London 2009.

kultur, spíš budoucností než minulostí. Teorie rizik byla zpočátku reakcí na řadu destabilizujících trendů a úzkost vzbuzujících fenoménů devadesátých let minulého století, v té době zejména na masivní nezaměstnanost. Postupně rozpoznávaná environmentální rizika, rychlé politické změny v Evropě, rostoucí sociální nerovnosti v celém světě vedly k tomu, že teorie rizik zaujala prominentní místo při interpretaci uvedených jevů, neboť napomáhala nalézt smysl a příčiny nesoudržnosti globální společnosti, kterou německý sociolog Ulrich Beck nazval rizikovou společností. Teorie rizik tak poskytuje jistá vysvětlení krizových jevů vlastních éře globalizace. Činí si rovněž nárok naznačit nejen lidem v Evropě a ve Spojených státech, ale na celém světě sociální a politické důsledky nastalé situace.²

Odpor ke globalizaci ve světovém měřítku je právě důsledkem projevů rizik, jež globalizace vyvolává, přičemž od kultury ke kultuře se motivace tohoto odporu liší, v souladu s konkrétně se projevujícími různými negativními dopady globalizace (nezaměstnanost, environmentální problémy, spory a konflikty o zdroje apod.). V tom se základní předpovědi klasické zprávy o stavu světa z počátku sedmdesátých let *The Limits to Growth* (Meze růstu, 1972) manželů Meadowsových nezměnily. Výčet očekávaných rizik se ovšem rozšířil.³

Základní současná rizika definovala v roce 2008 zpráva *Global risks* (Globální rizika) vydaná Světovým ekonomickým fórem.⁴ Zpráva vytipovala čtyři základní rizika pro nejbližší budoucnost:

1. *Finanční rizika*: Kořeny jsou v současné finanční situaci zejména Spojených států, jejichž zadluženost neustále narůstá. Odhaduje se, že to je předzvěst konce hegemonie dolaru ve světové ekonomice.

2 Beck, U.: *Risikogesellschaft*. Suhrkamp, Frankfurt am Main 1986 (česky: *Riziková společnost*. SLON, Praha 2004).

3 Meadows, D. et al.: *The Limits to Growth*. Universe Books, New York 1972.

4 *Global risks 2008*. A Global Risks Network Report, World economic Forum Report.

2. *Potravinová bezpečnost*: Jde o propojení problémů sahajících od klimatické změny přes energetickou bezpečnost až po nedostatek vody.
3. *Hrozby zásobovacím sítím*: Slučováním firem v rámci mezinárodní spolupráce došlo k fragmentaci výroby, neboť tržní ohledy vedly k přenášení výroby různých součástí a součástek téhož výrobku do různých částí světa. Zranitelnost krizemi finančního trhu, terorismem, politickými krizemi, přírodními katastrofami ohrožuje plynulost a stabilitu navzájem propojených ekonomických procesů.
4. *Role energie*: Energie je klíčovým vstupem světové ekonomiky. Vzrůst ceny ropy (v roce 2007 poprvé nad 100 USD/barel) indikuje budoucí problémy.

Daleko podrobnější a širěji orientované hodnocení současných trendů a problémů a jejich budoucích důsledků ovšem přináší specializovaná výzkumná pracoviště, jakým je například Národní výzvědná rada Spojených států (National Intelligence Council).⁵ Ve své zprávě *Global Trends 2025* (Globální trendy 2025) předně uvádí, že svět roku 2025 bude multipolární. Vyslovuje ale přesvědčení, že na rozdíl od politické roztržštěnosti před rokem 1914 konflikt podobný první světové válce světu nehrozí. Strategické rivality se však rozvinou o přírodní zdroje, obchod, investice, technologické inovace a zisky. Nelze ovšem vyloučit scénáře, jež byly typické pro 19. i 20. století, jako závody ve zbrojení, teritoriální expanzi a vojenské rivality. Nicméně zřejmě nehrozí ideologií motivované konflikty. Projekce růstu zemí BRIC (Brazílie, Rusko, Indie a Čína) naznačují, že v období 2040–2050 budou soupeřit objemem svého HDP se zeměmi dnešní G7 (USA, Japonsko, Německo, Velká Británie, Francie, Kanada, Itálie) a Evropskou unií. Vzrůstat bude i ekonomický a politický význam dalších zemí, zejména Indonésie, Íránu, Turecka a Jihoafrické republiky. Předpokládá se, že země jako Čína, Indie a Rusko si podrží systém státního kapitalismu. Subsaharská Afrika zůstane nadále

5 *Global Trends 2025: A Transformed World*. National Intelligence Council, listopad 2008, http://www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html

ekonomicky pozadu, náchylná k ekonomickému rozkladu, pod populačními tlaky a ohrožovaná konflikty občanských válek a politickou nestabilitou. Jižní Amerika bude nadále zaostávat za asijskými zeměmi, zejména pokud se tam ve více zemích prosadí „postsocialistická soustava“ jako ve Venezuele či v Bolívii. Asie, Afrika a Latinská Amerika budou také v příštích 20 letech znamenávat populační přírůstky.

Všeobecně se soudí, že zejména v menších zemích bude dále docházet k oslabování role státu. Přitom veřejnost i státy se budou muset vypořádat s rostoucí nutností multilaterální spolupráce, jakmile se mezinárodní systém bude dostávat pod tlak přechodu od zastaralých k nově se formujícím institucím.

Záležitosti zdrojů budou hrát prominentní roli v mezinárodní agendě, zejména to budou vysoce strategické zdroje jako energie, potraviny a voda. Nároky na výrobu potravin v důsledku růstu populace, jejího bohatnutí a změn v potravních nárocích se zvýší o 50 % do roku 2030. Klimatická změna povede ke zvýšení nedostatku zdrojů.

Pokud se nezlepší sociální situace a bude trvat vysoká nezaměstnanost mladých lidí a nedojde-li k liberalizaci autoritativních režimů zejména v arabských zemích, bude i v roce 2025 trvat nebezpečí terorismu. To bude o to vyšší, oč snadněji se teroristické skupiny budou moci vyzbrojovat prostředky masového ničení (zejména biotechnologie).

Možnost jaderného konfliktu, i když zůstane velmi nízká, se v příštích 20 letech nepochybně zvýší také kvůli změnám v mocenských vztazích, jakmile Írán bude mít jadernou zbraň.

Nezdá se, že vzniknou podobné ideologické konflikty, jaké charakterizovaly svět po druhé světové válce – s výjimkou islámských zemí, kde si ideologie islámu pravděpodobně podrží svůj význam.

Mezinárodní systém, ve srovnání se současnou situací, bude komplexnější díky zmnožení účinkujících aktérů. To by mohlo, ale nemuselo vést k vyplnění mezer, jež po sobě zanechává systém stárnoucích a stále méně účinných mezinárodních vládních institucí zřízených po druhé světové válce. Na předním místě

je to Organizace spojených národů, ale i Mezinárodní měnový fond, Světová banka, případně i Světová obchodní organizace.

Dále poroste význam nevládních organizací, ale jejich vliv zůstane omezený.

Ve světě budou zřejmě dominovat tři bloky, a to Severní Amerika, Evropa a východní Asie. Bude sice docházet k přenášení politických identit, žádná z nich se však nestane dominantní. Nicméně na náboženských vírách založené sítě budou mít významnější vliv na takové záležitosti, jako jsou otázky životního prostředí, politické a sociální nerovnosti, než sekulární organizace.

Svět, jak ho dnes musíme chápat, představuje konglomerát nejrůznějších sítí vzájemně propojených nejrůznějšími komunikačními formami, v první řadě internetem. Internet na jedné straně vznik specifického světového „systému“ umožňuje, na druhé straně představuje jeho významné ohrožení. Právě prostřednictvím internetu může být kterýkoli stát, a zejména stát vysoce rozvinutý, zasažen počítačovým útokem. Jakmile by zkolabovaly počítačové sítě, explodovala by řada výroby, především chemických, satelity by se dostaly mimo kontrolu a zhroutily by se finanční a energetické sítě. Jde o vyzkoušený efekt počítačových útoků. Avšak jako v případě jaderného konfliktu lze i tady spoléhat na odrazující sílu počítačového útoku, který se jinak osvědčil v konfliktu Ruska s Gruzíí a s Estonskem. Mezinárodní úmluvy, jak se budou uzavírat, i zde budou poskytovat vyšší záruky bezpečnosti.⁶ Nicméně se ukazuje, že s touto úmluvou bude třeba spěchat: potvrzuje to ne zcela průkazná událost cíleného útoku na počítačové sítě průmyslových podniků Íránu na podzim 2010. Mediální komentáře usuzovaly, že šlo o systém „nákazy“ počítačových sítí záměrně vyvinutý vládami zainteresovanými na zabrzdění vývoje íránské jaderné zbraně.⁷

Pracovníci institucí, které se zabývají otázkami světového systému, tak konstatují, že problémy, jimž budou v budoucnu vlády

6 Cyberwar, The Threat from Internet. *The Economist*, 3.–9. červenec 2010.

7 The meaning of Stuxnet. *The Economist*, 2.–8. říjen 2010.

čelit, budou daleko méně prediktabilní, než tomu bylo v minulém světě konfliktů velmocí. Demografické tlaky, klimatická změna, změny ekonomického významu a moci narůstají pomalu a klidně, až se jednoho dne náhle projeví. Autoři jedné z takových zpráv píší o tom, že se vlády musí naučit reagovat pružně na šoky spíše než jen rozšiřovat nároky své suverenity.⁸ V každém případě výčet budoucích problémů a rizik svědčí o tom, že končí historicky bezprecedentní éra prosperity nebo alespoň že její možnosti budou značně limitované.

Davos a supertřída

Současně s úvahami o oslabování role národního státu a státu vůbec vznikla otázka, kdo má dnes v rukou vliv na řízení věcí světa a na stanovování globálních priorit, jimiž se mají zabývat lidé moci. Zdá se, že k nejvlivnější instituci patří již zmíněné Světové ekonomické fórum, které se od roku 1971 schází ve švýcarském Davosu. Sdružuje představitele nejdůležitějších světových ekonomických organizací s ročním obratem větším než bilion USD. Členy jsou rovněž významní světoví politici, akademici, novináři, náboženští činitelé, představitelé nevládních organizací... Nejsou jistě jediní, kdo disponují prostředky ovlivňujícími světové dění. Pro postmoderní éru je charakteristické, že vliv se soustřeďuje spíše v rukou představitelů ekonomiky než politické moci. Přitom nelze ovšem vynechat ani nejvlivnější reprezentanty světového terorismu a mafií, ať jakéhokoli původu. Vzniká tak nová mocenská skupina – supertřída. David Rothkopf, autor knihy *Superclass* (česky: *Supertřída*, 2009)⁹, uvádí celou řadu důkazů, z nichž vyplývá, že „novou třídu“ představuje asi 40 milionů lidí na celém světě, na jejímž vrcholu je teprve

8 A needier era. The politics of global disruption, and how they may change. *The Economist*, 30. leden–5. únor 2010.

9 Rothkopf, D.: *Superclass. The Global Power Elite and the World They Are Making*. Farrar, Straus, and Giroux, New York 2008 (česky: *Supertřída. Jak globální mocenská elita přetváří svět*. Beta–Dobrovský, Praha 2009).

ona nejvlivnější skupina nejbohatších a nejvlivnějších – skutečná supertřída. V důsledku vývoje po roce 1989 se postupně k nejbohatším ze Spojených států a Evropy připojili i zbohatlíci z Jižní Ameriky, východní Evropy, Afriky, Asie, Pacifiku a Blízkého východu. Přitom na 1 % nejbohatších připadá asi 40 % světového bohatství. K lidem vlivu patří i politici z asi 120 států, kteří mohou vyvíjet zásadní vliv na životy lidí i mimo hranice vlastních zemí. K supertřídě náležejí také představitelé vojenské moci těch států, jež disponují nejsilnější vojenskou silou – především šesti států s armádami o nejméně 500 tisících mužích. A nakonec jsou to reprezentanti světových náboženství, z nichž jen dvě mají víc než jednu miliardu věřících – křesťanství a islám. Zapomenout ovšem nelze ani na zmíněné nejvlivnější špičky světového zločinu. Rothkopf uvádí velmi pečlivě vybrané zdroje svých sociologických analýz, z nichž vyplývá, že k supertřídě patří světově asi šest tisíc lidí.

Vzniká samozřejmě otázka, čím a jak je regulován vliv kapitálově nejvlivnější části supertřídy. Odpověď na ni dávají její představitelé sami: špičkoví lídři finančního světa jsou dost chytrí, aby věděli, že jsou společně odkázáni na pokud možno bezchybné fungování světového systému. Není třeba překračovat pravidla, aby člověk získal v tomto systému vliv – ačkoli nedávná a dosud i současná finanční krize to zcela nepotvrzuje. Potvrdila však, že v takové situaci jsou i příslušníci supertřídy na tento systém plně odkázáni. Na druhé straně platí, že příslušníci politických reprezentací, politici, všeobecně nerozumějí finančním otázkám. To umožňuje lidem peněz podržet svůj vliv také v situaci světové finanční krize.

Svůj vliv uplatňuje supertřída nejrůznějšími způsoby, mimo jiné i účastí ve vládách, v poradních vládních sborech. K výměně a ke sjednocování jejích názorů však dochází právě například na zasedáních Světového ekonomického fóra, ale také při jiných příležitostech, při různých konferencích či poradách. Tam také vznikají významné interpersonální vazby, které tvoří síť vztahů, jež představují nadnárodní identitu příslušníků supertřídy.

Vedle představitelů ekonomické supertřídy Spojených států a Evropy se vytváří jiná skupina, tvořená příslušníky vznikající supertřídy nastupujících ekonomických velmocí – Číny, Indie, Ruska a Brazílie.

Klaus Schwab, zakladatel Světového ekonomického fóra, k jeho významu a roli říká: „Fórum dnes podle mne odpovídá více zájmovým skupinám. Dodatečně jsme integrovali víc zájmových skupin, nevládních organizací a náboženských představitelů. Každý rok se zasedání účastní kolem 30 náboženských vůdců.“ A pokračuje: „Co dnes zažíváme, je stejná revoluce, kterou se národní rozměr změnil v globální. A zároveň ze stejného důvodu nefungují staré mocenské struktury. Nemyslím, že je proto třeba formovat světové mínění... Jsem přesvědčen, že potřebujeme správu globálních znalců, v jejímž rámci musí být víc prostoru pro interpretaci univerzálních hodnot. ... Co potřebujeme, jsou neformální globální cíleně orientované sítě. ... Jak mohou být tyto sítě legitimovány? Nemají sice žádný mandát, ale jsou bedlivě sledovány a to něco znamená! A nadto máme dva důležité principy: podle prvního se sjednocujeme na společném kodexu hodnot, k němuž dospíváme intelektuální integrací. ... Nenecháváme se ovlivňovat něčimi dílčími zájmy. ... Vidíme problémy a pokoušíme se nalézt jejich řešení. ... Druhý princip je, že musíme docilovat konkrétní výsledky.“¹⁰

Rothkopf ovšem poukazuje na to, že pokud členové supertřídy budou přijímat zásadní rozhodnutí bez legitimizačního potvrzení politickou masou, budou to „lidé dole“ brzy pociťovat jako nespravedlivé a budou odmítat se takovému stavu věcí mlčky podřizovat. Projevem snahy překonávat tento stav je Světové sociální fórum, organizované nevládními organizacemi jako protiváha Davosu. Počet účastníků tohoto fóra daleko přesahuje počet pozvaných do Davosu. Jeho účastníci jsou představitelé odborů, levicových stran, ochránců přírody a organizací zastávajících práva domorodců. Vystupují sice jménem nejširší veřejnosti, ale ta sotva ví, že něco jako toto shromáždění existuje.

10 Tamtéž.

Jisté je, že fórum nezbytné a dostatečně vlivné spojení mezi Davosem a širokou veřejností nepředstavuje.

Čína a konec vlády bílého muže

V polovině roku 2010 Čína objemem HDP podle některých zdrojů předstihla Japonsko. Intenzivně rozvíjí své válečné námořnictvo ve snaze co nejdříve snížit převahu námořní moci Spojených států a zajistit přísunové cesty z Perského zálivu, po nichž dopravuje energetické suroviny. Její devizové zásoby činí 2,4 bilionu USD, přičemž Spojené státy dluží Číně dva biliony USD. Panuje ovšem odůvodněný čínský názor, že vláda by neměla ukládat své devizové přebytky v amerických státních dlužních úpisech ani v cizích, západních měnách, které nejsou spolehlivé. Už delší dobu tomu Čína přizpůsobuje svou zahraniční politiku – v souladu s rostoucími materiálovými požadavky svého gigantického ekonomického rozvoje vytrvale investuje v zemích Blízkého východu, Latinské Ameriky, Afriky. V zemích tohoto kontinentu se Číňané projevují jako noví kolonizátoři: kromě dolů a ropných polí nakupují velké plochy úrodné půdy, kterou hodlají využívat k produkci potravin. Obdělávat ji budou vlastními lidmi: v 18 zemích Afriky je dnes již přes milion čínských

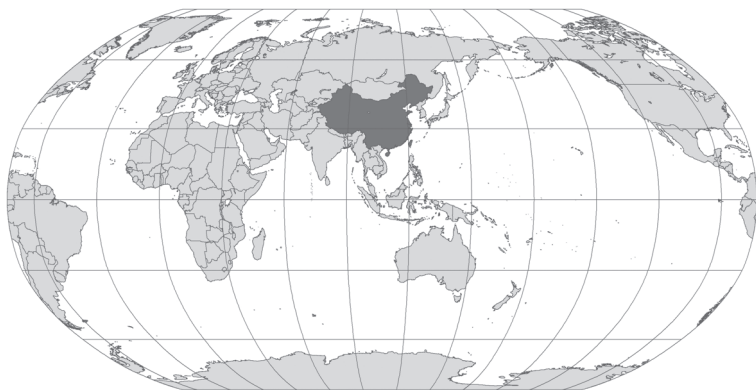

Obr. 1.1 Jak svět zobrazuje Evropa

zemědělců. V nejbližší době hodlá Čína vstoupit také na evropské trhy: první krok učinila v Řecku, kde kromě Rusů a Arabů nikdo jiný nechce investovat.

Ale tento vývoj má křehké psychologické základy. Předně se čínská společnost nemůže oprát o žádné ideály: vládne jí pustý materialismus a komunistická ideologie, tak jako jinde ve světě, je zcela opotřebovaná. Co je jediným účinným nástrojem působení na lidi, je čínský nacionalismus. Pracovní podmínky v řadě podniků vedou ke stávkám, korupce k sociálním nepokojům. Největší problém však představuje stárnutí čínské populace. Politika jednoho dítěte na rodinu vedla k vychýlení demografické rovnováhy – nůžky mezi chudobou a bohatstvím, mezi městem a venkovem, mezi mládím a stářím se hrozivě rozevírají. Číňané mohou zestárnout dříve, než zbohatnou – počet důchodců nad 65 let se z dnešních 150 milionů do poloviny století zvýší na 440 milionů. Průměrný příjem na hlavu je stále velice nízký – Čína je na 100. místě na světě.¹¹

Také průmyslový potenciál Indie se nezadržitelně rozvíjí a narůstá její kapitálový vliv mezi největšími ekonomickými organizacemi světa (např. ocelářský gigant Mittal). Indové na

Obr. 1.2 Jak svět zobrazuje Čína

Autor obrázků 1.1 a 1.2: Aleš Létal z katedry geografie
Přírodovědecké fakulty UP v Olomouci

11 *Die Zeit*, no. 29, 15. červenec 2010.

rozdíl od Číňanů ovšem mají opačný demografický problém: polovina obyvatel se narodila po roce 1980. Země musí každý rok vytvořit 15 milionů nových pracovních příležitostí pro nastupující generaci. O nastavení nějaké sociální sítě nemůže být v žádné z obou zemí řeč, a už vůbec ne o sociální spravedlnosti. V Číně 1 % občanů vlastní 60 % bohatství. Takové rozdíly mohou vést k napětím, která se snadno proměňují v násilí – 80 tisíc demonstrací ročně v Číně a povstalecké skupiny maoistických naxalitů v Indii nepředstavují pouze zanedbatelné výjimky, ale jsou zanedbatelnou předzvěstí sociálních a politických otřesů, jež jsou významnými slabinami obou mocností.

Nicméně vliv Evropy a Spojených států ve světě bude klesat především také proto, že podíl bílého obyvatelstva na světové populaci se zmenšuje. Stále víc mladých se musí starat o rostoucí počet starých. Perspektivně potřeba přistěhovalců stejně jako přistěhovalecké tlaky se zvýší. Podle propočtů OSN by Evropská unie ročně měla přijmout 1,6 milionu přistěhovalců, aby udržela na konstantní výši svůj počet pracovních sil.

Demografická proměna se odehrává rychleji ve starých průmyslových zemích než v zemích rozvojových. V roce 1900 činil podíl Evropanů – v nejširším slova smyslu – 20 % lidstva. Mezitím se tento podíl zmenšil na pouhých 11 %. A bude dále klesat: na sotva 7 % v zeměpisné Evropě v polovině 21. století a na 4 % na jeho konci. Vezmeme-li do úvahy současný počet 491 milionů, jsou čísla ještě dramatičtější. V roce 2100 bude 500 milionů Evropanů a stejný počet Severoameričanů stát proti osmi miliardám lidí ostatního světa. Evropa bude postupně co do svého počtu vytlačována na okraj, paradoxně v okamžiku, kdy Evropané a Američané na celém světě prosadili globalizaci jako „way of life“.¹²

Přestože vliv Západu a zejména Spojených států ve světě se bude zmenšovat, i v roce 2025 budou Spojené státy stále vládnout významnými vojenskými prostředky, pokud jde o vojenské technologie, vojenskou taktiku, dálkově ovládané zbraně či užití počítačové techniky. Ale nedůvěra k pouze vojenské síle povede

12 *Die Zeit*, no. 2, 3. únor 2008.

k tomu, že Spojené státy se budou muset víc než dosud opírat o podporu svých spojenců. Úzké vztahy k Evropě, Evropské unii mohou mít potom pro světové uspořádání klíčový význam. Vzhledem k rostoucím tlakům na východě asijského kontinentu se také Rusko bude muset sbližovat s Evropou.

Je zřejmé, že bude-li Evropa chtít posílit své postavení v proměněném světě zítřka, bude muset zmobilizovat veškerého svého génia, své schopnosti k integraci a svou vůli k přežití. Co Evropanům chybí na počtu, budou muset v budoucnu nahradit vahou svého chování, dynamikou a nápaditostí. Především však sjednocenou vůlí.

Obavy z takového vývoje ovšem zmírňuje několik skutečností. Asijsko-pacifické hospodářské zázraky zatím byly orientovány na export. V rámci regionu se ale rozvíjí střední vrstva; již nyní je to v Číně a v Indii 200–300 milionů lidí s ročním příjmem na hlavu vyšším než tři tisíce USD. Jejich rostoucí poptávka bude snižovat dovozní zátěž ve starých průmyslových zemích a otevírat nové tržní příležitosti západním exportérům. Již dnes v Číně stejně jako v Indii stoupají mzdy; to bude postupně snižovat současné nákladové výhody. Číňané a Indové děkují za svůj blahobyt zapojení do světového hospodářství. Byli by sami proti sobě, kdyby zároveň se spoluprací, soutěživostí a normálním sporováním – o spravedlivá pravidla, vzájemnost a vlastní prospěch – sázeli na konfrontaci.

Konečně mezi Indií a Čínou existuje trvalé napětí – obě země mají v paměti válku, kterou mezi sebou vedly v roce 1961. Je celá řada územních nároků, jež Čína uplatňuje vůči Indii. Indie má své spojence – Japonsko a Spojené státy, tak jako Čína upevňuje své vztahy k Pákistánu.¹³

Shrme-li poznatky o současné situaci lidstva na Zemi, lze jen říci, že nikdo dnes nedokáže předpovědět, kterou cestou se vývoj bude ubírat, svět se stal světem turbulentních procesů. A stále je aktuální otázka, zda globalizace je ireverzibilní proces a zda nakonec nemůže dojít k rozpadu celého „systému“ – s nepředstavitelnými důsledky.

13 A Himalayan rivalry. *The Economist*, 21.–27. srpen 2010.